

Major (J. Russell). *Representative institutions in Renaissance
France (1421-1559)*

Walter Prevenier

Citer ce document / Cite this document :

Prevenier Walter. Major (J. Russell). *Representative institutions in Renaissance France (1421-1559)*. In: Revue belge de philologie et d'histoire, tome 40, fasc. 2, 1962. pp. 491-495;

https://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1962_num_40_2_2418_t1_0491_0000_4

Fichier pdf généré le 12/04/2018

Une table des rubriques termine le volume. Une table alphabétique, commune à l'édition et à la traduction, est promise pour la fin du tome deuxième. L'annotation est sommaire, mais suffisante. L'illustration permet de comparer les divers manuscrits utilisés.

De l'édition elle-même, nous n'avons que du bien à dire. M. Tisset et Mlle Lanhers mettent à la disposition des historiens de Jeanne d'Arc un instrument de travail que l'on doit considérer comme parfaitement correct et irréprochable (1). — Léon-E. HALKIN.

Major (J. Russell). *Representative institutions in Renaissance France (1421-1559)*. Madison, The University of Wisconsin Press, 1960 ; één deel in 8° van x-182 blz. (STUDIES PRESENTED TO THE INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE HISTORY OF REPRESENTATIVE AND PARLIAMENTARY INSTITUTIONS, d. XXII). Prijs : \$ 4.00.

Verschillende jaren heeft J. Russell Major, *associate professor* aan de Emory University (U.S.A.), aan archief- en bibliotheek-werk in Frankrijk besteed, met het oog op een reeks monografieën over de Franse representatieve instellingen, in wat hij de periode van de renaissance-monarchie noemt (*) (de jaren 1421-1559). In 1960 verscheen reeds *The Deputies to the Estates General in Renaissance France*. En na deze onderhavige studie heeft Prof. Major een werk over de procedure der Staten, over de Franse openbare mening en een bibliografisch deel op het getouw. Hij hoopt zelfs de stof tot het midden der zeventiende eeuw te kunnen uitbreiden.

Wat is nu de opzet en de aard van zijn hier te bespreken boek : *Representative institutions in Renaissance France*? Geen analyse, doch veeleer synthese. Geen uitvoerige en uitdiepende beschrijving van de talrijke volksvertegenwoordigende lichamen, van de vele lokale en provinciale

(1) Quelques questions ou objections. 1° Pourquoi ne pas donner la sentence du 24 mai 1431 avec, en notes, les variantes relevées par P. DONCŒUR et Y. LANHERS, *Instrument public des sentences portées les 24 et 30 mai 1431 par Pierre Cauchon et Jean Le Maître, O. P., contre Jeanne la Pucelle*, p. 55 sv., Paris, 1954. — Page 206 : « antequam adiret dictum regem ». Mais le manuscrit B porte « audiret ». La correction, légitime, eût dû passer en note, les éditeurs déclarant (p. XXI) suivre le manuscrit B. — Cette remarque pourrait se répéter à diverses reprises. — Page 417 : « Interrogatus qui movebat ». CHAMPION (*op. cit.*, t. 1, p. 396) donnait « quid », mais ajoutait que les trois expéditions authentiques portent « quis » ; c'est cette dernière graphie que je m'attendais dès lors à trouver ici.

(2) Wegens het chronologisch samenvallen van dit nieuwe regeringstype met de zo genoemde vernieuwing op kultureel vlak. J. R. MAJOR verdedigde zijn stelling in *The Renaissance Monarchy: A Contribution to the Periodization of History*, The Emory University Quarterly, bd. XIII, 1957, pp. 112-124.

vergaderingen der standen, van de opeenvolgende Staten-Generaal, van de regionale Staten, van de zittingen der afzonderlijke standen. Wel een algemene schets van de evolutie van het representatieve stelsel in Frankrijk in de periode 1421-1559, een peiling naar de omvang van de vertegenwoordiging van de bevolking en naar het consultatieve karakter der monarchie. Meer analytische aspecten, zoals procedure en gezanten bleven gereserveerd voor afzonderlijke studies. Stellig een handige, en overigens ten volle verantwoorde, wijze van vormgeving.

Prof. Major karakteriseert de Franse renaissance-monarchie als feodaal-dynastisch gestructureerd. Terecht legt hij de klemtoon op de zin voor wettelijkheid bij deze vorsten en op hun eerbied voor verworven privilegiën. Een gedecentraliseerde regeringsvorm was noodzakelijk als toegeving aan de particularistische neigingen van pas door de kroon verworven provincies. Naar het einde der 15^e eeuw toe drong de decentralisatie verder door op het gebied van rechtspraak, financiën, bestuur en leger. Heren, steden en dorpen oefenden, zoals in de volle middeleeuwen, nog steeds tal van regeringsfuncties uit. De Franse koningen waren tot al deze toegevingen verplicht wegens de beperkte macht van hun, overigens niet steeds absoluut loyale, legers, en de flinke bewapening van edelen en steden. Het dynamische element in de Franse maatschappij vormde noch de vorst, noch de Derde Stand, doch de adel. Als heren en als hoge ambtenaren wisten ze zo zeer een onafhankelijke positie te handhaven, dat het klassieke beeld van de « absolute vorst » door vele restricties dient genuanceerd te worden. De Staten der Franse Renaissance-periode moeten niet in de eerste plaats als organen van het verzet der bevolking tegen het centraal gezag gezien worden. Ze vormen integendeel een stevige basis voor het vorstelijke gezag. De koningen bevorderden zelfs de uitbreiding der Staten, geschikte plaats voor het noodzakelijke dialoog met de onderdanen, met name met het oog op de beden. Het verzet kwam eventueel wel van de provinciale Staten.

Na deze algemene beschouwingen volgt Prof. J. R. Major de Franse Staten chronologisch op de voet. De hoofdstukken zijn afgebakend door de regeringen der koningen. Elke keuze van een kader is uiteraard voor kritiek vatbaar ; ook deze dus. We weten echter uit eigen ervaring dat voor de Staten-geschiedenis het afbakenen volgens regeringsjaren zeker een van de minst wankelende methoden is. Het representatieve stelsel is precies het machtsspel tussen elk van die opeenvolgende vorsten en de vertegenwoordigers der bevolking. De regeringswisselingen zijn overigens niet zelden belangrijke *Scheidepunkte* geweest in de geschiedenis der Staten. De auteur heeft zich bovendien niet hardnekkig aan dit criterium vastgeankerend. Gezien hun uitzonderlijke betekenis wijdde hij een apart hoofdstuk aan de Staten-Generaal van 1484.

Koning Karel VII heeft veel tijd besteed aan het zoeken naar een geschikte formule voor een vergadering waardoor hij de openbare opinie

zou kunnen leiden en achter zich mobiliseren. Pogingen met de Staten-Generaal en met de Staten van langue d'oïl leverden niet het gewenste resultaat op. In bepaalde gewesten (Languedoc, Normandië, Dauphiné en Bourgondië) wendde hij zich dan ook herhaaldelijk tot de provinciale Staten, daar gebleken was dat ze te machtig gebleven waren en trouwens geneigd tot samenwerking met de vorst. In Noord- en Centraal-Frankrijk werd de rol der gewestelijke instellingen evenwel ingekrompen. De Staten werden onder Karel VII geconvoceerd met het oog op de belastingen, om raad te geven inzake buitenlandse politiek (wegens de onvervreemdbaarheid der souvereiniteit), om verdragen te corroboreren, en voor het binnenlandse bestuur.

Met het oog op belastingen deed Lodewijk XI enkele provinciale Staten herleven, doch spoedig keerde hij terug tot zijn vaders politiek van een slechts beperkt toegelaten particularisme. Hij stelde er nochtans zeer prijs op zich tot provinciale staten en zelfs rechtstreeks tot de steden te wenden voor adviezen over bestuurs-, handels- of muntzaken. Een tweetal malen o.a. in 1468, deed hij, daar dat toen zijn politiek van de herovering van Normandië en voor de Bourgondische opvolging steunen kon, ook op de Staten-Generaal beroep.

Over de Staten-vergadering van 1484 te Tours weidt Prof. Major bijzonder uitvoerig uit. Dit niet alleen omdat de bronnen zeer gedetailleerd over het verloop der debatten inlichten, zoals het bekende, vaak pittoreske, *Journal* van de Normandische clerus-gezant Jean Masselin. Deze vergadering, en wat zich er rond voltrekt, laat vooral een rijke en scherpe diagnose toe van de politieke constellaties op dat ogenblik. Rond de minderjarige koning Karel VIII, strijden zijn voogden en regenten om de macht in het koninkrijk en de controle over de vorst; sommigen trachten door het convoceren van de Staten de bevolking achter zich te mobiliseren. Op de vergadering van Tours werden door de vertegenwoordigers der provincies uitvoerige klachten-petities neergelegd over de misbruiken van de vorige regering. Bepaalde facties der koninklijke raadsheren trachten de gunst der Staten te winnen, en tevens aan de macht te komen door te poneren dat de Staten de koninklijke raadsheren dienden te benoemen. Tijdens de heftige debatten over de te heffen *tailles*, botsen de standpunten van de veeleisende koninklijke raadsliden, bevreesd voor een vermindering van hun wedden, en van de provinciale Staten, die niet tot nieuwe fiscale aderlatingen geneigd blijken. Onderlinge naijver en particularismen zijn bij deze laatsten niet uit de lucht: men trachtte af te dingen ten koste van de anderen. Het was in 1484 duidelijk geworden, zowel voor de onderdanen als voor de vorst, dat de Staten Generaal een te omslachtige en onefficiënte procedure vormde; men keerde terug tot het afzonderlijk consulteren der gewestelijke Staten, die zo het consultatieve karakter der renaissance-monarchie in stand hielden.

Onder Karel VIII en Lodewijk XII (1483-1515) werd opnieuw gewerkt met de kleine advies-Statenvergaderingen van voor 1484. Onder Lodewijk bereikte de monarchie het hoogtepunt van haar populariteit. De representatieve vergaderingen worden geraadpleegd voor monetaire vraagstukken, oorlogsbelastingen, hervorming der taksen op basis van haardtellingen en bekrachtigen van verdragen. Lodewijk XII wist handig te manoeuvreren met de Staten als politiek wapen, door een huwelijks-overeenkomst met de Habsburgers te verbreken, om zagezegd tegemoet te komen aan de wens van de (door hem bewerkte) Staten.

Met de regeringen van Frans I en Hendrik II krijgt de monarchie een absoluter karakter. Na een consultatieve steden-vergadering in 1517 waarbij de koning om advies vroeg over middelen ter economische heropbeuring van het land, werden deze bijeenkomsten achterwege gelaten. Wel komen de representatieve instellingen herhaaldelijk tussen om verdragen te bekrachtigen. Frans I wendt de Staten ook aan als politiek scherm om een akkoord met de Habsburgers niet te moeten naleven. Tekenend voor de achteruitgang van het stelsel is het feit dat het verdrag van Cateau-Cambrésis in april 1559 niet meer, zoals de vorige, door de provinciale staten gecorrobooreerd werd. Tegelijk werd de theorie van het vorstelijk absolutisme steeds krachtiger door publicisten geformuleerd. Het consultatieve karakter der monarchie hield nietemin in velerlei opzichten stand : de clerus werd geraadpleegd op diocesane vergaderingen, de steden onderhielden regelmatig schriftelijk en persoonlijk contact met het centraal gezag, de provinciale staten bleven actief. Een laatste voorname opflakking der Staten-Generaal vóór de Franse revolutie in 1558 houdt verband met de financiële moeilijkheden van Hendrik II door de strijd tegen Engeland en Habsburg.

Prof. J. R. Major leverde een overtuigende synthese van de representatieve continuïteit in het Frankrijk der 15^e en 16^e eeuw. Zijn betoogtrant is helder, suggestief en gabaseerd op solied bronnenmateriaal en een logische argumentering. Een paar opmerkingen. In hoofdstuk 6 (pp. 142-144) wil de auteur aantonen hoe zelfs in de 16^e eeuw (onder Frans I en Hendrik II) de vorsten de bevolking blijven raadplegen, en hoe dus het representatieve, consultatieve karakter van de monarchie bewaard blijft. Ware het echter niet nodig geweest nog eens duidelijk te onderstrepen dat er in elk geval toch een duidelijke decadentie is van de representatieve instellingen, met name van de Staten-Generaal en de bijeenkomsten der steden. De steden houden individueel contact met de vorst, en dat is even afdoende, zegt de auteur. Akkoord. Doch dat is toch de toestand van vóór de vorming der volksvertegenwoordigingen? Dus institutioneel een flinke stap achteruit. Dat de geestelijken onderling contact nemen is ook nog geen vorm van standen-activiteit. Op p. 46 bespreekt Major de bekrachtiging van het verdrag van Troyes (mei 1420) door de Staten-Generaal in december 1420. De auteur had het uit-

voerig exposé over deze vergadering moeten gebruiken van Prof. P. Bonenfant (*Du meurtre de Montereau au traité de Troyes*, Bruxelles, 1958, pp. 173-175). Prof. Bonenfant bespreekt nl. de redenen die sommige afwezigheden verklaren, en meent dat deze Staten-Generaal-vergadering juridisch als dusdanig werd beschouwd, ondanks de afwezigen; de bekrachtiging was immers krachtens het verdrag vereist. Hij weigert (p. 174, n. 8) er een vergadering der *États de langue d'oïl* in te zien, zoals Perroy meent en zoals ook Major waarschijnlijk aanneemt (zijn tekst is vrij vaag).

Men mag het de auteur als een grote verdienste aanrekenen dat hij deze brok institutionele geschiedenis zo boeiend wist vorm te geven dat het ook voor niet-specialisten heel genietbaar is. Daartoe helpen niet in het minst zijn juxtaposities van 15^e en 16^e eeuwse toestanden en denkbeelden met bekende feiten uit het hedendaagse gebeuren. Om duidelijk te maken dat de leden van de hoge bourgeoisie die in de 15^e eeuw in de adellijke klasse binnendrongen, zich spoedig de mentaliteit van hun nieuwe stand toe-eigenden, verwijst hij naar de vlugge aanpassing van kapitalisten geboren in de arbeidersstand, als Rockefeller en Carnegie.

Achteraan het boek komen een nuttige tabel van de vergaderingen der Staten-Generaal tusen 1421 en 1615, de voetnoten (per hoofdstuk genummerd, een vrij vervelend systeem, enigszins opgeheven door het vermelden der overeenstemmende bladzijden van de tekst bovenaan de pagina's der noten), en een goede index, waarin naast plaats- en persoonsnamen ook een aantal zaken-trefwoorden voorkomen. — W. PREVENIER.

Delumeau (Jean). *Vie économique et sociale de Rome dans la seconde moitié du XVIe siècle.* Tome second. Paris, E. de Boccard, 1959; un vol. in-8° de 516 (522-1038) pp. (BIBLIOTHÈQUE DES ÉCOLES FRANÇAISES D'ATHÈNES ET DE ROME, fasc. 184).

J'ai rendu compte ici-même (t. XXVI, 1958, pp. 1348-1354) du tome I de cet ouvrage paru en 1957. Après une première partie intitulée « Les routes de Rome », ce premier volume en laissait inachevée une seconde qui sous le titre de *La ville et sa campagne* traitait d'abord de la construction à Rome au xvie siècle, puis du travail. Le second volume s'ouvre par la continuation de cette dernière partie qui se termine par un chapitre consacré au « problème du grain » (pp. 521-649).

Un premier paragraphe traite de la Campagne Romaine. L'auteur y montre que, faute d'une attitude ferme à l'égard de la grande propriété, les papes du xvie siècle ne réussirent pas à enrayer le dépeuplement commencé dès le xive siècle pour le plus grand dam du ravitaillement de la ville. L'une des principales causes de la décadence de la Campagne Romaine fut le banditisme, surtout entre 1578 et 1595, mais il faut tenir compte aussi de l'extension de plus en plus considérable des pâturages. Les barons, hostiles à un État bureaucratique et centralisé, avaient fré-